

Сан-Стефанського мирного договору. В той же час, вона засуджувала політику європейських держав, які зажадали ревізії цього договору на шкоду балканським народам і Росії, й відзначала, що величезні жертви, понесені російським народом, могли виявитися марними. Берлінський конгрес 1878 р., на якому було переглянуто умови Сан-Стефанського договору, викликав обурення з боку періодичних видань. Російська громадськість поділилася на два табори: одні вважали, що Росія не повинна зупинятись перед перспективою нової війни, а інші виступали проти початку військових дій, до яких Росія не була готова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адо В. И. Берлинский конгресс 1878 г. и помещичье-буржуазное общественное мнение России / В. И. Адо // Исторические записки. – М.: Издательство АН СССР, 1961. – Т. 69. – С. 101 – 141.
2. Адо В. И. Русские революционеры и демократическая пресса об итогах русско-турецкой войны 1877 – 1878 гг. и Берлинского конгресса 1878 г. / В. И. Адо // Ученые записки Казанского государственного университета им. В. И. Ульянова-Ленина. – Казань, 1957. – Т. 117. – Кн. 10. – С. 231 – 285.
3. Иностранная политика. Мир или война // Вестник Европы. – 1878. – № 5. – С. 362–371
4. Николаев Н. Ю. Восточный кризис и русско-турецкая война на страницах журнала «Вестник Европы» в 1875 – 1878 годах / Н. Ю. Николаев // Вестник Волгоградского государственного университета. – № 1 (19), 2011. – С. 140 – 145.
5. Писарев Ю. А. Россия и Берлинский конгресс 1878 г. (по материалам русской прессы) / Ю. А. Писарев // Славянский сборник. – Вып. 4. – Саратов: Изд. Саратовского ун-та, 1990. – С. 41-53.
6. Сборник договоров России с другими государствами. 1856-1917 / Под ред. Е. А. Адамова, сост. И. В. Козьменко. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1952. – 464 с.
7. Стецюк А. В. Політичні аспекти національно-визвольної боротьби слов'янських народів Османської імперії 50 – 70 рр. ХІХ ст. у тогочасній російській періодиці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / А. В. Стецюк. – Чернівці, 2006. – 20 с.
8. Чернов С. Л. Россия на завершающем этапе восточного кризиса 1875 – 1878 гг. / С. Л. Чернов. – М.: МГУ, 1984. – 144 с.
9. Шкляж И. М. Восточный вопрос во внешней политике европейских государств и России (конец XVIII – начало XX в.) / И. М. Шкляж, В. Н. Миргородский, С. Г. Долженко. – Николаев: Ризо-графика, 2003. – 127 с.

К. В. Костючок,

студентка-магістрантка V курсу,

Чернігівський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Проблема формування особистості вчителя в психолого-педагогічній літературі представлена надзвичайно широким колом наукових робіт (В.П.Андрущенко, В.Й.Бочелюк, Ф.Н.Гоноболін, Л.В.Долинська, С.Б.Єлканов, В.С.Заслуженюк, І.Ю.Зубкова, Л.І.Іванцев, Я.Л.Коломенський, Н.В.Кузьміна,

Н.П.Максимчук, А.К.Маркова, Г.Ю.Микитюк, Д.Ф.Ніколенко, В.В.Радул, В.А.Семиченко, В.Д.Сластьонін, В.М.Тимошенко, М.І.Томчук, І.В.Фастовець, Л.І.Фомічова, Н.С.Чернишова, А.І.Щербаков, В.І.Юрченко, Т.М.Яблонська, С.В.Яремчук та багато ін.).

Особлива увага приділяється науковцями проблемі особистісного зростання майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки (П.О.Антонова, І.С.Булах, О.О.Грейліх, Л.В.Долинська, С.Б.Єлканов, Л.І.Іванцев, О.Д.Кайріс, В.В.Павленко, Н.П.Максимчук, Л.Б.Маліцька, В.А.Семиченко, В.О.Сластьонін, В.М.Тимошенко, Т.С.Яценко та ін.). Одним із аспектів особистісного зростання майбутнього вчителя є формування його особистісної зрілості.

Особистісна зрілість майбутнього вчителя – це комплексна характеристика особистості майбутнього спеціаліста, яка забезпечує свідоме прийняття студентом професійно значущих цінностей та його прагнення реалізувати себе у процесі професійної підготовки. Особистісна зрілість майбутнього спеціаліста є результатом засвоєння соціально-культурних норм в умовах творчої взаємодії викладачів і студентів у навчально-виховному процесі ВНЗ і виступає у майбутньому фактором професійного становлення особистості [1, с. 31].

Критеріями особистісної зрілості майбутнього вчителя є: – автономність (самостійність у судженнях і вчинках); – відповідальність за результати навчально-професійної діяльності; – здатність до співробітництва та взаєморозуміння з однокурсниками та викладачами на основі толерантності та емпатії; – здатність до саморегуляції індивідуальних станів.

Виділяються три рівні особистісної зрілості майбутнього вчителя:

1. *Низький рівень.* Студент виявляє нестабільність, безвідповідальність по відношенню до себе та інших, не прагне до оволодіння професійними знаннями, несамотійний у навчальній діяльності, працює безсистемно і тільки під жорстким контролем викладача (орієнтація на суб'єкт-об'єктні стосунки з педагогом, йому властиві занижена самооцінка, емоційна нестабільність, дефіцит розвитку рефлексивних та комунікативних умінь).

2. *Середній рівень.* Показниками цього рівня є наявність у майбутнього вчителя інтересу до професійної підготовки, висока мотивація навчання. Студенту властиві недостатня активність та самостійність у пізнавальній діяльності, емоційна нестабільність, адекватна самооцінка. Легко йде на співробітництво з одногрупниками та викладачами, але позиція «Я – об'єкт, навчіть мене» зберігається у вигляді постійної потреби у схваленні та болісної реакції на критику.

3. *Високий рівень* – рівень особистісної спрямованості на професійний саморозвиток. Майбутній вчитель з високим рівнем особистісної зрілості виявляє відповідальність, прагнення до самопізнання та пізнання інших людей, розвитку умінь у професійній діяльності. Характеризується емоційною стабільністю, адекватною самооцінкою своїх можливостей, самостійністю суджень та вчинків, здатністю бачити перспективу власного професійного розвитку. Студент, який досяг високого рівня особистісної зрілості, – самоцентричний, тобто дотримується правила бути вірним людському у собі [3, с. 95].

Для активізації розвитку компонентів особистісної зрілості найбільш ефективними є індивідуальні форми роботи: консультування, бесіди з урахуванням

індивідуальних особливостей особистості, елементи навчальної психодіагностики [4, с. 83].

Г. Олпорт **виділяє шість основних характеристик** психологічно зрілої людини:

1. **Зріла людина має широкі межі «Я».** Зрілі індивіди можуть подивитися на себе «з боку». Вони активно беруть участь у трудових, сімейних і соціальних стосунках, мають хобі, цікавляться політичними і релігійними питаннями і всім тим, що вони вважають значущим.

2. **Зріла людина здатна до теплих, сердечних соціальних стосунків.** Існує два різновиди теплих міжособистісних стосунків, що належать до цієї категорії: дружня інтимність та співчуття. Дружній аспект теплих стосунків виявляється у здатності людини переживати глибоку любов до сім'ї та близьких друзів. Співчуття виявляється в умінні людини бути терпимою до відмінностей (у цінностях та установках) між собою та іншими, що дозволяє їй демонструвати глибоку повагу до інших і визнання їх позицій, а також спільність з усіма людьми.

3. **Зріла людина характеризується емоційною стабільністю та самоприйняттям.** Зріла людина позитивно оцінює себе і, таким чином, здатна терпимо ставитися як до того, що розчаровує або дратує, так і до власних недоліків. Вона вміє також долати власні емоційні стани (пригніченість, почуття гніву чи провини) таким чином, щоб це не заважало комфорту оточуючих.

4. **Зріла людина демонструє реалістичне сприйняття, досвід і домагання.** Вона бачить речі такими, якими вони є насправді, а не такими, якими б вона їх хотіла бачити. У неї здорове відчуття реальності.

5. **Зріла людина демонструє здібності до самопізнання і почуття гумору.** У зрілих людей наявне чітке уявлення про свої власні сильні і слабкі сторони. Важливою складовою частиною самопізнання є гумор. Він дозволяє людям бачити і сприймати вкрай абсурдні аспекти власних і чужих життєвих ситуацій.

6. **Зріла людина має цілісну життєву філософію.** *Зрілі люди здатні бачити цілісну картину завдяки систематичному і послідовному виділенню значущого у власному житті.* Людині потрібна система цінностей, що має головну мету і робить її життя значущим [5, 134].

Вирішальною ознакою зрілості є усвідомлення людиною відповідальності та прагнення до неї. Психологічно відповідальна особа – це особистість, що відповідає за зміст свого життя перш за все перед собою та іншими людьми.

Ю. З. Гільбух структурними компонентами особистісної зрілості вважає:

- мотивацію досягнення;
- ставлення до свого Я («Я-концепція»);
- почуття громадського обов'язку;
- життєва установка;
- здатність до психологічної близькості з іншими людьми.

Мотивація досягнення являє собою загальну спрямованість діяльності індивіда на значущі життєві цілі, прагнення до максимально повної самореалізації, самостійність, ініціативність, прагнення до лідерства, досягнення високих результатів своєї діяльності [2, с. 90].

Ставлення до свого Я («Я-концепція»). У психології розрізняється позитивна і негативна Я-концепція. Учителі, що володіють позитивною Я-

концепцією, вирізняються творчим, недогматичним мисленням і здатні створювати на уроці атмосферу живого спілкування, вступаючи з учнями у тісні контакти і намагаючись надавати їм психологічну підтримку. Завдяки цьому можливий емоційний розвиток школярів, а їх уявлення про самих себе набувають реалістичного характеру. Для більшості студентів – майбутніх педагогів властиве переважання негативного ставлення до свого Я, що характеризується переважно неадекватно заниженою або неадекватно завищеною самооцінкою, протиріччями у Я-концепції. Це зумовлює невпевненість студентів у своїх силах, незадоволеність своїми здібностями. Водночас, вони не ставлять перед собою складних цілей, невимогливі до себе, проте всі невдачі схильні пояснювати об'єктивними чинниками, що гальмує процес особистісного зростання.

Із почуттям громадянського обов'язку пов'язані такі якості як патріотизм, інтерес до суспільно-політичного життя, почуття професійної відповідальності, потреба у спілкуванні. **Дуже** високий і високий рівні почуття громадянського обов'язку виявляє половина майбутніх учителів, які характеризуються високим почуттям патріотизму, небайдужістю за долю своєї батьківщини, відповідальністю при виконанні **своїх** обов'язків; інша ж половина студентів виявляє задовільний та незадовільний рівні почуття громадянського обов'язку, що, пов'язані із низьким інтересом до суспільно-політичного життя, байдужістю до того, що відбувається у країні, безвідповідальністю за власну долю та долю оточуючих.

Наступний компонент особистісної зрілості – **життєва установка**. У цей **термін** вкладається розуміння відносності сенсу життя, переважання раціонального над емоційним, емоційної врівноваженості, розсудливості (на протиположність імпульсивності).

Здатність до психологічної близькості з іншими людьми – компонент особистісної зрілості, особливо важливий, як на нашу думку, для вчителів, оскільки у це поняття включаються такі особистісні якості як доброзичливість до людей, емпатія (здатність співпереживати), вміння слухати, потреба в духовній близькості з іншими людьми. Більшість студентів – майбутніх педагогів виявляють недостатньо розвинену здатність до психологічної близькості з іншими людьми, яка характеризується переважанням середнього рівня емпатії, що може викликати труднощі під час спілкування з іншими людьми[2, с. 118].

Отже, особистісна зрілість майбутнього вчителя тісно пов'язана із його професійно-педагогічною спрямованістю: чим вищий рівень професійно-педагогічної спрямованості, тим вищий рівень особистісної зрілості майбутнього вчителя, і навпаки. Це дає підстави розглядати професійно-педагогічну спрямованість особистості майбутнього вчителя як один із показників особистісної зрілості, що характеризує її життєві та професійні установки. Тому важливим механізмом розвитку особистісної зрілості майбутнього вчителя є формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього педагога.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М.Й. Психологічні механізми розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – К.: Наукова думка. – № 3. – 1996. – С. 26-33.
2. Гильбух Ю.З. (ред.) Тест-опросник личностной зрелости. – К.: Научно-практический центр «Психодиагностика и дифференцированное обучение», 1994. – 23 с.

3. Долинська Л.В. Діалогічна взаємодія викладача зі студентами як умова особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя. // Психологія: зб. н. пр.. – Вип. II. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 1998. – С. 93-97.
4. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. // Психологическая наука и образование, 2004. – №2. – С. 82-86.
5. Оллпорт Гордон В. Личность в психологии. – М.: «КСП+»; СПб.: «Ювента», 1998. – 345 с.

*К. І. Лавська,
студентка VI курсу факультету української філології та історії,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

ЖИТЛОВЕ БУДІВНИЦТВО В РОКИ ХРУЩОВСЬКОЇ «ВІДЛИГИ» (1953-1964 РР.)

Період правління М. Хрущова увійшов в історію СРСР і України як період суттєвих зрушень в усіх сферах соціально-економічного, суспільно-політичного й культурного життя. В цей час були здійснені заходи щодо оздоровлення економіки, підвищення добробуту радянських людей, та житлового будівництва.

Проблема житлового будівництва в роки хрущовської «відлиги» є об'єктом вивчення багатьох сучасних українських дослідників (В. К. Баран [1], Д. Бачинський [11], В. М. Даниленко [1, 3, 5], В. Ф. Лисак [6], І. М. Романюк [5], О. Тевікова [10], О. В. Янковська [7, 11, 12]). У працях названих авторів зроблено спробу об'єктивно оцінити соціальну політику М. Хрущова, зокрема державні реформи в житловому будівництві.

Дана проблема знаходиться у полі зору й зарубіжних дослідників (Дж. Боффа [2], В. Димарський [4]), якими була зроблена спроба проаналізувати полярні думки та погляди щодо М. Хрущова та його соціальної політики.

Джерельною базою роботи є постанови ЦК КПРС [9] та Ради міністрів УРСР [8], які стосувалися житлового будівництва в країні.

Однією з основних проблем повоєнної України була гостра нестача житла. Руїною і згарищем стали 714 міст і селищ міського типу, понад 28 тис. сіл, 16,5 тис. промислових підприємств, 18 тис. лікувальних установ [7, с. 293]. В Україні фашистські загарбники знищили більше 40 млн. кв. м житла, що складало 50% довоєнного житлового фонду. Майже 10 млн. людей залишилися без даху над головою. Фактичний рівень забезпеченості житловою площею на душу населення по всіх містах країни катастрофічно впав, близько однієї третини (31,8%) міського населення мали житлову площу менше 5 кв. м. Під житло використовували підвали, землянки, комуналки, дахи будинків; 54% житлової площі не мали водогону, 59% – каналізації [10, с. 245].

Вирішення житлової проблеми в повоєнні роки здійснювалося вкрай повільно та мляво. Проблеми та труднощі були спричинені не лише наслідками повоєнної розрухи, але й залишковим принципом фінансування, байдужим ставленням влади до потреб людей. Перманентну житлову кризу посилював процес урбанізації [12, с. 118].